

mannetje met nederig geduld zijn moestuintjes, herbergjes en het Cordovaansch leder van het Brouwershuis zat te schilderen en de raadgevingen van zijn zelfzekere collega's om met den tijd mee te gaan en modern te schilderen, afwees met zijn verlegen „ik kan dat niet”, vooral sinds hij gestorven is, stijgt de faam van Henri de Braekeleer langzaam en zij zal m.i. blijven stijgen tot hij definitief en als volkomen evenwaardig in conspectu mundi gerangschikt zal zijn bij de intieme Hollandsche meesters der zeventiende eeuw. Daar zal hij dan nog alleen staan, met niemand te vergelijken. Want indien hij even diep als zij in het wezen van het onbezieldde is doorgedrongen, hij heeft aan deze zelfvergeten inleving in het levenlooze een verbijsterende lyrische zelfexpressie gepaard, die den eerste den beste volkomen verborgen kan blijven, maar den radende geheimzinnig begint aan te grijpen en te beklemmen.

En daarnaast hing Ensor! Niemand is op zijn plaats naast Henri de Braekeleer, die alleen moet zijn in een klein zaaltje en waarvoor men speciaal moet komen zonder een ander schilderij te willen zien. Ensor echter, de lichte, warme, wazige, grillige, geestige, scherpe, steeds wisselende is de Braekeleer's tegenvoeter. Hij was goed vertegenwoordigd en daar ongeveer al wat wij te zien kregen privaat bezit van Antwerpenaars was, leden van Kunst van Heden, was het waarlijk een imposante hulde „van het huis zelf”, dat dus op eigen kracht en zonder ontleeningen een Ensor-retrospectief kon geven vanaf 1881 („Het burgerlijk salon” en „Ontbijt met oesters”) tot nu. Tot nu, want de tachtigjarige rust nog niet. Er ontbrak natuurlijk veel meer werk dan er te zien was, maar ieders

vertrouwdheid met dit oeuvre vol evolutie vond de noodige herinneringsstukken om zich het geheel weer voor den geest te halen en zag den zeeschilder, den mascaradesatirist, den colorist van de schelpen en bloemen, den atmosferist van de burgerlijke binnenkamers, den veel en frisch levenden, den kruimig zich verdedigenden Ensor.

Er was voor mijn gevoel te weinig van Laermans en dan nog juist werk dat schijnt te lijden aan wat men schilderkunstige ondiepte zou kunnen noemen, een harde bontheid die nog niet het raffinement van kleuren en schakeeringen schijnt te vermoeden en een goedkoop effect maakt. Deze opstandige met het proletariaat, dat toenmaals uitgemergeld en bleek was, vulgaire neuzen had en nog geen individueele uitdrukking, heeft tegen zich dat het proletariaat er thans welgedaner uitziet, dat niemand meer gelooft in de naïeveteit van een impulsieve revolte en dat allen zijn aanklacht overdreven vinden. Had men daarom niet naar zijn sensationeelste werk gezocht? Het wil mij voorkomen dat Laermans toch moet gezien worden in zijn tijd, d.w.z. in zijn ideeënwereld en niet alleen maar als schilder. Evenmin als onze twijfel aan de historiciteit van den kindermoord van Bethlehem ons hindert bij Brueghel's schilderij, zal mettertijd de sociale lotsverbetering van den arbeider ons ongevoelig maken voor den hartstocht waarmee Laermans zich keerde tegen het onrecht en zich ontfermde over de ellende. Deze humane inslag kan niet weggedistilleerd worden uit zijn kunstenaarschap, dat er in kleur en lijn door bepaald werd, er zijn visionair profetisme van kreeg. Zeer zeker is hij geen moderne Brueghel. Diens liefde voor de realiteit mist hij volkomen, zoodat hij niet